

Seriia : Pedahohichni nauky. Kropyvnytskyi, 208, 255–259 [in Ukrainian].

6. Tsarenko O.M., & Tsarenko I.L. Metodichni osoblyvosti navchannia studentiv profesiino oriietovanyim dystsyplinam [Methodological features of teaching students professionally oriented disciplines]. Naukovi zapysky. Seriiia : Pedahohichni nauky. Kropyvnytskyi, 191, 175–178.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЦАРЕНКО Олександр Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дидактика технологічної освітньої галузі.

ЦАРЕНКО Ірина Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та методика профорієнтаційної роботи.

ЯРИШ Наталія Олександрівна – вчителька трудового навчання комунального закладу «Маловісківська гімназія № 3 імені Григорія

Перебийноса» Маловісківської міської ради Кіровоградської області.

Наукові інтереси: дидактика технологічної освітньої галузі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TSARENKO Oleksandr Mykolaevich – candidate in Pedagogical, Associate Professor of the Department of Technological and Professional Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: didactics of technological education.

TSARENKO Irina Leontyevna – Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of Technological and Vocational Training, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: theory and methodology of vocational guidance work.

YARYSH Natalia Oleksandrivna – teacher of labor training at a communal institution «Mala Vyska Gymnasium № 3 named after Hryhoriy Perebijnos» Mala Vyska City Council of Kirovohrad Region.

Scientific interests: didactics of technological education.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2023 р.

УДК: 159.922.1-053.67

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-210-192-199

ШЛЯНЧАК Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформатики та
інформаційних технологій
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9893-5709>
e-mail: shlanchaksveta@gmail.com

ШЛЯНЧАК Анастасія Віталіївна –

курсантка ДР-143 ННІПФПНП
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4849-4550>
e-mail: ashlianchak@gmail.com

ТІНІН Дмитро Геннадійович –

майор поліції, старший викладач кафедри ТСП
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8593-1706>
e-mail: dimatidnepr13@gmail.com

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПЕРІОД СТАТЕВОЇ ЗРІЛОСТІ ІНДИВІДА

В сучасному світі імплементація гендерної рівності активно та динамічно прогресує у всіх аспектах суспільного життя. Проте досі існує ряд фундаментальних проблем у визначенні теоретико-методологічних засад гендерної психології. Насамперед, відсутній єдиний підхід до розуміння змісту терміна «гендер» та його співвідношення за анатомічною ознакою, що знаходить своє відображення як у вітчизняній, так й західній науці.

Дослідження історії виникнення та розвитку гендерної теорії дозволяє прояснити багато питань, а також усвідомити проблеми та перспективи гендерної психології у сучасній науці. Виникнення гендерного напрямку розглядається як закономірний етап у розвитку цієї проблематики в психології, підготовлений всією попередньою історією розвитку психологічної думки.

В статті розглянуто різноманітні проблеми, що виникають у гендерній психології. Одним з центральних аспектів є вивчення відмінностей у психологічних процесах між чоловіками і жінками. Результати досліджень вказують на те, що

існують деякі варіації у когнітивних здібностях, емоційних реакціях та соціальній поведінці між статями. Однак, дана стаття також звертає увагу на те, що ці відмінності не є абсолютними та є результатом впливу культурних, соціальних та індивідуальних факторів.

Додатково стаття розглядає проблеми, що пов'язані з формуванням гендерних ролей та стереотипів у суспільстві. В даній роботі проаналізовано вплив соціальних норм, родинного середовища, освіти та мас-медіа на формування стереотипів гендерних ролей, а також представлено способи подолання цих стереотипів та сприяння рівності між маскуліністю та фемініністю.

В статті висвітлюються актуальні проблеми гендерної психології та підкреслюється необхідність подальших досліджень для розвитку цієї галузі з метою збагачення нашого розуміння гендеру та психологічних аспектів, що пов'язані з ним. Також, наголошується увага на необхідності визначення загального підходу для вивчення проблем статі/гендеру, пропонується використовувати поняття «гендерна система», а також дається можливе його визначення.

Ключові слова: гендер, гендерна теорія, гендерна психологія, історія психології, інтегративний підхід, гендерна проблематика, гендерна система.

SHLIANCHAK Svitlana Oleksandrivna –

PhD in Pedagogic science, associate professor,
Head of the department of computer sciences and
information technologies of

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9893-5709>

e-mail: shlanchaksveta@gmail.com

SHLIANCHAK Anastasiia Vitaliyivna –

cadet DR-143 NNIPFPNP of the Dnipropetrovsk
State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4849-4550>

e-mail: ashlianchak@gmail.com

TININ Dmytro Gennadiyovych –

police major, senior teacher of the TSP department
of the Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8593-1706>

e-mail: dimatidnepr13@gmail.com

MODERN PROBLEMS OF GENDER PSYCHOLOGY AND GENDER IDENTITY IN THE PERIOD OF PUBLIC MATURITY OF AN INDIVIDUAL

In the modern world, the implementation of gender equality is actively and dynamically progressing in all aspects of social life. However, there are still a number of fundamental problems in determining the theoretical and methodological foundations of gender psychology. First of all, there is no unified approach to understanding the meaning of the term "gender" and its relationship by anatomical feature, which is reflected in both domestic and western science.

The study of the history of the emergence and development of gender theory allows to clarify many issues, as well as to understand the problems and prospects of gender psychology in modern science. The emergence of the gender direction is considered as a natural stage in the development of this problem in psychology, prepared by the entire previous history of the development of psychological thought.

The article considers various problems arising in gender psychology. One of the central aspects is the study of differences in psychological processes between men and women. Research findings indicate that there are some variations in cognitive abilities, emotional responses, and social behavior between the sexes. However, this article also draws attention to the fact that these differences are not absolute and are the result of the influence of cultural, social and individual factors.

In addition, the article examines problems related to the formation of gender roles and stereotypes in society. She analyzes the influence of social norms, family environment, education and mass media on the formation of stereotypes of gender roles, and also considers ways to overcome these stereotypes and promote equality between masculinity and femininity. Understanding differences in gender perception and development helps create more effective programs and services that address the needs of people with different gender identities.

The article highlights current issues in gender psychology and emphasizes the need for further research to develop this field in order to enrich our understanding of gender and the psychological aspects associated with it. Also, the need to define a general approach to the study of sex/gender issues is emphasized, the use of the term "gender system" is suggested, and its possible definition is given.

Key words: gender, gender theory, gender psychology, history of psychology, integrative approach, gender issues, gender system.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Гендерна психологія - це сучасна область науки, що активно розвивається. Сьогодні в багатьох країнах, зокрема й в Україні, створені центри гендерних досліджень, відповідні

факультети та кафедри у вищих навчальних закладах, регулярно проходять конференції з гендерної тематики, видаються велика кількість наукових робіт. Все це свідчить про надзвичайну актуальність гендерної проблематики, а отже

необхідність розвитку даного напрямку діяльності кожною державою. Зростання усвідомлення та боротьби з гендерними стереотипами, насильством та дискримінацією стає важливим завданням для кожного суспільства. Гендерна психологія допомагає розуміти, як статеві ролі, ідентичність та поведінка формуються, і як це впливає на життя і благополуччя людей. Знання гендерної психології є корисними для багатьох сфер життя, включаючи освіту, медицину, психотерапію, управління та соціальну роботу. Розуміння різниці у гендерному сприйнятті та розвитку допомагає створювати більш ефективні програми та послуги, спрямовані на задоволення потреб людей з різними гендерними ідентичностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В деякій науковій літературі автором гендерної теорії вказують американського психоаналітика Роберта Столлера (1968 р.). В інших роботах знаходимо інформацію про те, що термін «гендер» в науку ввів американський сексолог та психолог Джон Мані (1955). Також у дослідженнях зустрічається ім'я феміністського антрополога Гейла Рубіна, який запропонував у 1975 році визначення «гендера». Таким чином, єдиної точки зору на цю проблему немає. У зв'язку з цим відсутнє і повне розуміння сутності гендерного підходу, так як у різних авторів «концепції гендеру» значно відрізняються.

В сучасній Україні проблемами та дослідженнями цього феномену займаються Горностай П., Мельник М., Грицай І., Заграй Л., Івченко О., Охромій Г., Тінін Д., Тимофєєв В., Кобелянська Л., Камінська Н., Чернявський С., Перунова О., Малкіна-Пих І. Г. та ін.

Мета статті. Дослідити сучасні погляди феномену та впливу гендерної ідентичності, ролей та стереотипів на психологічний добробут та соціальну адаптацію людей. Розкрити процес формування гендерної ідентичності, включаючи роль біологічних, соціокультурних та індивідуальних факторів. Розглянути важливість освіти в цьому напрямку, свідомого виховання, антидискримінаційної політики та програм, які сприяють розумінню та прийняттю різних гендерних ідентичностей.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використовувалися методи дослідження: теоретичні – аналіз інтернет ресурсів, психолого-педагогічної літератури, яка пов'язана з проблематикою гендерної ідентичності; емпіричні – аналіз, порівняння, узагальнення для формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до словника «Сучасне гендерне мислення», за авторством Т. М. Мельник та Л. С. Кобелянська, надано досить широке та повне визначення терміну гендера. «Гендер» – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм

та характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин між жінками і чоловіками, набутих ними, як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним та культурними контекстами буття. В цей же час, важливо зазначити, що *маскуліність* (від лат. «*masculus*» – чоловічий) розуміється як сукупність тілесних, психічних та поведінкових уявлень, притаманних чоловічій статі, а *фемінізм* (від лат. «*Femina*» – жінка) – ідеологія рівноправності жінок з чоловіками [8, с. 43; 12, с. 394].

З метою всебічного вивчення питання гендерної рівності потрібно розглянути сучасні погляди, які визначають ідентичність особистості.

У науковій площині є багато дефініцій терміна «гендер», що зумовлено міждисциплінарним характером гендерних досліджень, проте в більшості з них акцентовано увагу на соціальній природі зазначеної категорії. Серед таких виокремимо наступні: 1) гендер – це «соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок»; 2) гендер – це «комплекс соціокультурних характеристик, що охоплює всі сфери діяльності людини; самостійна, не зумовлена біологічною статтю, конструйована культурою та суспільством характеристика людини, щось, чого люди не мають же дійсність, а (осмислено чи неосмислено) показують/трансляють/демонструють, взаємодіючи з різними людьми у різноманітних інституціональних ситуаціях» тощо.

Наразі ми маємо міжнародне законодавче закріплення терміна «гендер» у статті 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, де «Гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків [9].

На сьогоднішній день гендер стає найефективнішим засобом, аби перемістити жінок з узбіччя історії до її центру, тим самим змінюючи підхід до написання їхньої подальшої історії. Джоан Скотт називає це зверненням «теологів фемінізму» до тендеру, як способу переосмислення детермінантів чоловічо-жіночих взаємин. Вона зазначає, що «вперше масово поняття «гендер» стали вживати американські феміністки, які наполягали на докорінній соціальній рівності відмінностей, що визначаються «статтю» особи.

В Україні термін «гендер» використовують, проте в законодавстві наразі він відсутній. На жаль, інколи поняття «гендер» некоректно ототожнюють зі статтю людини та/або сексуальною орієнтацією, проте сексуальність є іншою характеристикою соціальної ідентичності людини серед таких

важливих характеристик, як вік, етнічне походження, релігійні переконання тощо.

Аналізуючи ці різні точки зору та варіації поняття «гендер», дана стаття в полі гендерної психології має на меті не тільки розкрити його визначення, але й надати узагальнене розуміння гендерних понять, що враховуватиметься як соціальний, так й індивідуальний аспекти. Такий підхід дозволить зрозуміти багатогранність гендерної ідентичності, ролей та стереотипів у контексті психологічного добробуту та соціальної адаптації.

На думку Заграй Л.Д., гендерна ідентичність починає формуватися від народження дитини, коли на підставі будови його зовнішніх статевих ознак визначається його паспортна/цивільна підлога [2]. В цей же час, починаючи з 2-х років дитина усвідомлює свою стать, але не здатна уособлюватись згідно своєї статі. У 3-4 роки вона вже може розрізняти стать навколишніх людей, найчастіше на вигляд за ознаками зовнішності та одягу. У 6-7 років дитина остаточно усвідомлює незворотність гендерної приналежності, також відбувається різке посилення статевої диференціації поведінки та установок: хлопчиками та дівчатками обираються з власної ініціативи різні ігри, виявляються різні інтереси [3].

Усвідомлення дитиною своєї гендерної ролі включає розуміння того, які очікування та вимоги стосуються хлопчиків і дівчаток, і наскільки дитина відповідає цим очікуванням та вимогам. Це означає, що дитина свідомо сприймає соціально-культурні стереотипи, які пов'язані з чоловічою або жіночою роллю, і розуміє, які якості, поведінка і інтереси вважаються більш прийнятними для чоловіків або жінок.

Для дитини, яка усвідомлює свою гендерну роль, важливим є бути відповідним чоловічим або жіночим стереотипам у своїй поведінці, вигляді та інтересах. Наприклад, хлопчики можуть відчувати потяг до активних ігор, фізичної сили та лідерства, тоді як дівчатка можуть бути зацікавлені у зайняттях, пов'язаних з доглядом за іншими та соціальними взаєминами. Дитина може прагнути відповідати цим очікуванням і намагатися придатися до стереотипного уявлення про чоловічу або жіночу роль, щоб отримати переваги, які пов'язані з приналежністю до певної гендерної категорії [5].

У соціально-психологічному забезпеченні діяльності та розвитку дитини важливу роль відіграє атмосфера спілкування в колективі. Перешкодою у формуванні здорового психологічного клімату може стати «мобінг» або «булінг», тобто психологічний терор, що передбачає систематично повторюване вороже та неетичне поводження однієї або декількох осіб, спрямоване проти інших осіб, здебільшого однієї [13, с. 173].

Наслідками цього в психологічному секторі є виникнення депресії, тривожність та агресивність. Найбільш раціональним варіантом дій з психологічного супроводу представників обдарованої молоді є недопущення безпосередньо педагогом вищевказаних випадків та наслідків, тобто кваліфікації та компетентності потребує саме достатній психологічний та практичний рівень підготовки вчителя для роботи з дітьми. Врахування особливостей конкретної талановитої особистості і сприяння психологічної стабільності в розвитку дитини, зокрема й шляхом адекватного прийняття нестандартного рівня знань, умінь чи навичок сприятиме формуванню психологічно стійкого та свідомого фахівця в майбутньому [4, с. 349].

Найважливіший етап формування гендерної ідентичності – це підлітковий вік, у якому вона набуває основних елементів самосвідомості. Отже, гендерна ідентичність дорослої людини є складно структурованою, та загалом набувається під час отримання освіти, що включає, окрім усвідомлення власної статевої приналежності, ще й сексуальну орієнтацію, «сексуальні сценарії», гендерні стереотипи та гендерні переваги. Гендерна поведінка передбачає відповідність поведінки людини тим статусам, ролям, стереотипам, нормам та цінностям, які мають характерність для певного гендеру та властиві соціальному прошарку на визначеній території.

Гендерні ролі – це диференціація діяльності, статусу, прав і обов'язків індивідів залежно від своєї статевої власності. У випадку національного самовизначення в деяких релігіях властиві певні норми поведінки, які можуть не бути властивими іншим конфесіям на одній й тій же території.

Як приклад зазначимо, носіння «Хіджабу» представницями ісламської та мусульманської релігії використовується для покриття волосся, шиї та частково обличчя («хиджаб» з *араб.* – завіса, захист). Використання хіджабу має релігійну та культурну значущість для багатьох мусульманок, який може варіюватись в залежності від віку жінки, сімейного стану, віровчення та поглядів чоловіка. Такі традиції властиві суспільству, які мешкають в країнах з віросповіданням ісламу та являються стандартом. Однак, якщо така жінка у хіджабі з'явиться на території країни з православною або католицькою релігією, то вона буде привертати до себе увагу, але муситиме дотримуватись своїх релігійних традицій.

Гендерні стереотипи – це стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру, що відповідають поняттям «Чоловіче/маскулінне» та «Жіноче/фемінне» [11].

Погоджуємося з думкою С. Бем, яка змогла емпірично продемонструвати, що маскулінність і фемінність є двома незалежними, але не протилежними конструктами: маскулінність – це очікування зазвичай чоловічої поведінки;

фемінінність - це очікування традиційно жіночої поведінки; андрогінність - це успішне поєднання як традиційно чоловічих, так і традиційно жіночих психологічних якостей [11].

Ожигова Л.М. у своїх дослідженнях вивчала такий феномен, як криза гендерної ідентичності. За результатами встановлено, що це динамічний процес, зміст якого знаходить відображення у різних просторах буття особистості та особистісної буттєвості та ускладнює задоволення трьох базових потреб особистості: узгодженості, реалізації, доказу.

Гендерна ідентичність – це переживання власної відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників/-ниць певної статі (або таким, що приписуються представникам/-цям певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією). Потрібно розрізнити статеву та гендерну ідентичність. Людина може володіти чітко визначеною статевою ідентичністю та водночас мати труднощі із гендерною ідентичністю, переживати невідповідність жіночому чи чоловічому ідеалам, не бути задоволеним своєю природною сутністю та обирати не притаманний спосіб життя. Гендерна ідентичність залежить здебільшого від соціальних чинників, а не від біологічної природи людини. Для зрілої особистості гендер стає заміною статі [10].

У структурі гендерної ідентичності можна виділити три компоненти:

1. пізнавальний – усвідомлення приналежності до певної статі й опис себе за допомогою категорій мужності-жіночності. Це «Я-образ» чоловіка або жінки, усвідомлення ступеня типовості-нетиповості своїх якостей як представника/-ці гендерної групи;

2. оціночний – припускає оцінку рис особистості та особливостей рольової поведінки шляхом співвіднесення їх з еталонними моделями маскулітності-фемінності;

3. поведінковий – саморепрезентація себе як представника/-ці гендерної групи, а також подолання криз ідентичності шляхом вибору поведінки відповідно до особистісно значущих цілей і цінностей [7].

Гендерні стереотипи та ролі мають значний вплив на індивіда, його самовизначення та психологічний стан. Гендерні стереотипи визначають очікування та норми, пов'язані зі статевою ідентичністю. Це можуть бути уявлення про те, якими повинні бути жінки та чоловіки, які ролі і поведінка приписуються кожній статі. Наприклад, стереотип, що жінки мають бути чутливими та займатися домашніми справами, тоді як чоловіки повинні бути сильними та успішними.

Ці стереотипи можуть впливати на самовизначення індивіда, оскільки вони створюють очікування та норми, якими люди

можуть прагнути відповідати. Індивіди можуть відчувати пресинг соціальних очікувань щодо свого вигляду, поведінки та професійного вибору, які можуть бути обмежувачами та невідповідними їхнім особистим потребам і бажанням. Це може призводити до конфлікту між власною ідентичністю та соціальними очікуваннями, що може впливати на психологічний стан та самопочуття індивіда.

Водночас, гендерні ролі можуть мати вплив на розподіл ресурсів, влади та можливостей в суспільстві. Нерівність у розподілі ролей може призводити до соціальної дискримінації та обмеження можливостей розвитку.

Наприклад, жінкам часто приписують ролі, пов'язані з сім'єю та доглядом за дітьми, що може обмежувати їх можливості для кар'єрного зростання та самореалізації.

Дослідження в гендерній психології демонструють, що негативні гендерні стереотипи та обмеження ролей можуть мати шкідливий вплив на психологічне благополуччя індивіда, спричиняючи стрес, низьку самооцінку, депресію та інші психологічні проблеми. Тому важливо розуміти та вивчати цей вплив, а також працювати над розширенням гендерних ролей та стереотипів, створюючи більш рівні та інклюзивні умови для розвитку особистості кожної людини.

Гендерна система - це комплексна мережа соціальних, культурних, економічних і політичних структур, яка визначає статевою ідентичність та ролі в суспільстві.

Поняття «гендерна система» використовується для підкреслення того, що гендер є соціально сконструйованим і не обмежується тільки біологічними розрізненнями. Гендерна система включає гендерні норми, стереотипи, очікування, ролі та соціальні відносини, які формуються в процесі взаємодії між індивідами, групами та інституціями. Вона може варіюватися в різних культурах і часових періодах.

Вивчення гендерної системи вимагає аналізу структур влади, які впливають на розподіл ресурсів, можливостей та нерівності між статями. Вона включає аналіз гендерних норм і стереотипів, які формуються і передаються через різні соціальні інституції, такі як сім'я, освіта, медіа, релігія та політика.

Розуміння гендерної системи допомагає виявити негативні наслідки гендерних нерівностей та дискримінації, які можуть обмежувати можливості та самореалізацію особистості. Використання поняття "гендерна система" сприятиме усвідомленню широкого спектру факторів, які впливають на гендер, а також створюватиме підвалини для розробки стратегій та політик, спрямованих на покращення гендерної рівності та зменшення стереотипів і дискримінації.

В умовах сьогодення процеси модернізації спрямовані на підготовку молоді ХХІ сторіччя, що

володіє не тільки знаннями, уміннями й навичками, але й такими особистісними якостями, які дадуть йому гнучкість і стійкість в умовах розвитку країни, які постійно змінюються. Тому цільова направленість сучасного виховання пов'язується з формуванням ключових компетенцій молоді. Адже формування особистості, яку характеризує не тільки інформованість в різних областях науки, політики, суспільної діяльності, але й комунікабельність і толерантність, сучасний тип мислення, відповідальність і воля у прийнятті рішень в різних життєвих ситуаціях, дозволить гармонізувати відношення зі світом, що його оточує, адаптуватися до умов сучасного суспільства адекватно соціальним, професійним та духовно-моральним цінностям буття [1, с. 4].

На сьогоднішній день одним із ключових напрямів і можливостей інтеграції гендерної складової являється розвиток наукових досліджень з гендерних питань, а також політики національної безпеки. Також, важливо проводити культурно-виховну та просвітницьку роботу з населенням для формування гендерної культури та розвитку гуманітарної діяльності. Іншими важливими аспектами є розроблення та впровадження механізмів юридичної відповідальності за випадки дискримінації за ознакою статі, використання позитивних дій для подолання гендерного дисбалансу в управлінні, політики та інших сферах суспільної діяльності. Також, удосконалення рівня знань законодавства для забезпечення рівних прав жінок та чоловіків щодо участі в державному управлінні, в галузі воєнної безпеки, політичній, суспільній та інших діяльностях, поєднанні професійних та сімейних обов'язків [6, с. 67].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. В умовах сьогодення «гендер» розуміється як соціально-конструйована категорія, що визначається нормами та ролями, але також може бути індивідуальною ідентичністю. Феміністський підхід підкреслює необхідність боротьби з гендерними нерівностями. Гендерна ідентичність формується від народження дитини та розвивається протягом усього життя. Гендерна поведінка відповідає стереотипам та нормам, пов'язаним з певним гендером. Гендерні ролі визначаються статевою власністю і мають вимоги та очікування щодо поведінки. Гендерні стереотипи відповідають моделям маскуліності та фемінінності.

Криза гендерної ідентичності є динамічним процесом, що впливає на особистісний розвиток. Гендерна ідентичність відображає переживання особистості, як представника певної статі. Гендерні стереотипи та ролі визначаються соціокультурними, індивідуалістичними та феміністськими підходами до гендерної психології. Соціокультурний підхід розглядає гендер як продукт соціально-конструйованого

характеру, залежного від культурних та соціальних умов певного етносу на визначеній або за її межами території.

Індивідуалістичний підхід акцентує увагу на самовизначенні та внутрішньому переживанні гендерної ідентичності особи. Феміністський підхід зосереджується на соціальних нерівностях та системі влади, що впливають на гендер. Усі ці підходи важливі для розуміння та зміни гендерних норм, стереотипів та структур влади, що дає поштовх для подальших досліджень щодо створення більш рівноправного, інклюзивного та справедливого суспільства для всіх його осередків.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В., Лутченко Л. І., Шлякчак С. О. Формування компетентностей особистості в сучасній школі: метод. посібник. Кіровоград: КОД, 2010. 80 с. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/handle/123456789/911> (дата звернення 20.05.2023р.)
2. Заграй Л.Д. Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка». Івано-Франківськ: ФО-П Петраш К.Т., 2019. 264 с. URL: http://gestproject.eu/wp-content/uploads/2019/02/Zahrai-Theories_of_Gender_PNU.pdf (дата звернення 20.05.2023р.)
3. Івченко О.М., Місяць Ю.В. Визначення значення гендерного аспекту соціально-психологічного клімату у спортивній діяльності. ORT Publishing (Germany)/X Міжнародна наукова конференція «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions», м. Штутгарт, Німеччина, 25 (2019): 44-54. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/10400> (дата звернення 25.05.2023р.)
4. Калашнік Є., Тінін Д. Становлення геніїв серед представників обдарованої молоді: окремі аспекти виявлення, формування та якісної підготовки творчих особистостей в ході навчального процесу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3 (118). С. 346–351. <https://doi:10.31733/2078-3566-2022-3-346-351>
5. Камінська Н.В., Чернявський С.С., Перунова О. С. Засади розуміння гендеру та гендерної рівності: лекція. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 20 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/9/5/8/0/2020-5-20-112-лекciya-1.pdf> (дата звернення 25.05.2023р.)
6. Кучеренко Д., Тінін Д.Г., Тимофєєв В. Гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України: сучасні тенденції та перспективи. *Матеріали конференції МЦНД*, (02.06.2023; Одеса, Україна), 66–68. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/612> (дата звернення 25.05.2023р.)
7. Малкіна-Пих І.Г. Гендерна терапія. Довідник практичного психолога, 2003. Медична Бібліотека. URL: <http://medbib.in.ua/gendernaya-terapiya-spravochnik-prakticheskogo.html> (дата звернення 24.05.2023р.)
8. Мельник Т.М., Кобелянська Л.С. 50/50 Сучасне гендерне мислення: Словник. Київ: К.І.С., 2005. 280 с. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/suspilstvo/5050-suchasne-gendernе-mislennya-134459.html> (дата звернення 25.05.2023р.)
9. Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція Ради Європи, ратифіковано Законом № 2319-

IX від 20.06.2022. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80#Text (дата звернення 23.05.2023р.)

10. Процеси ідентифікації особистості в малій групі: досвід теоретичного та емпіричного дослідження: практичний посібник / за наук. ред. П. П. Горностая; Нац. акад. пед. наук. України, Ін-т соц. та політ. психології. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 106 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/10497/1/GornPosib2013%20_2.pdf (дата звернення 22.05.2023р.)

11. Сандра Ліпшиц Бем. Маскуліність – фемініність: Про статеву диференціацію [Текст] / Sandra Lipsitz Bem. 1993. *Незалежний культурологічний часопис*. № 27, 2003. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n27texts/bem.htm> (дата звернення 25.05.2023р.)

12. Тінін Д.Г. Поняття та сутність мобінгу, шляхи його подолання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2021. № 1 (110). С. 171-176. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-1-171-176.

13. Тінін Д., Тимофєєв В. Психологічні аспекти гендерної політики в секторі безпеки України: співвідношення маскуліності та фемінізму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1 (116). С. 393-398. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-393-398.

REFERENCE

1. Avramenko, O.V., Lutchenko L.I., Shlianchak S.O. (2010) Formuvannya kompetentnosti osobystosti v suchasni shkoli: metodychnyi posibnyk [Formation of personality competencies in a modern school: method. manual]. Kirovohrad. 80 s. [in Ukrainian].

2. Zahrai, L.D. (2019) Teorii henderu: Henderni doslidzhennia u psykholohii: navchalnyi posibnyk. [Theories of Gender: Gender Studies in Psychology: A Study Guide]. Ivano-Frankivsk. 264 p. [in Ukrainian].

3. Ivchenko, O.M., Misiats, Yu.V. (2019) Vyznachennia znachennia henderneho aspektu sotsialno-psykholohichnoho klimatu u sportyvnyi diialnosti. [Determination of the significance of the gender aspect of the socio-psychological climate in sports activities] ORT Publishing. Shtutgart, 25. 44-54. [in Ukrainian].

4. Kalashnik, Ye., Tinin, D. (2022) Stanovlennia heniiv sered predstavnykiv obdarovanoi molodi: okremi aspekty vyavlennia, formuvannia ta yakisnoi pidgotovky tvorchykh osobystostei v khodi navchalnoho protsesu [Formation of geniuses among representatives of gifted youth: separate aspects of identification, formation and quality training of creative personalities during the educational process]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3 (118). 346-351. [in Ukrainian].

5. Kaminska, N.V., Cherniavskiy, S.S., Perunova, O.S. (2020) Zasady rozuminia henderu ta hendernoi ravnosti: lektsiia. [Fundamentals of understanding gender and gender equality: a lecture]. Kyiv: Nats. akad. vnutrishnikh sprav. 20 p. [in Ukrainian].

6. Kucherenko, D., Tinin, D.H., Tymofiev, V. (2023) Henderna ravnist u sektori bezpeky i oborony Ukrainy: suchasni tendentsii ta perspektvyu. [Gender equality in the security and defense sector of Ukraine: modern trends and perspectives]. Odesa, 66–68. [in Ukrainian].

7. Malkina-Pykh, I.H. (2003) Henderna terapiia. Dovidnyk praktychno psykholoha [Gender therapy. Handbook of a practical psychologist]. Medychna Biblioteka. URL: <http://medbib.in.ua/gendernaya-terapiya-spravochnik-prakticheskogo.html> [in Ukrainian].

8. Melnyk, T.M., Kobielianska, L.S. (2005) 50/50 Suchasne genderne myslennia: Slovnyk [50/50 Modern gender thinking: Dictionary.]. Kyiv. 280 p. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/suspilstvo/5050-suchasne-genderne-mislennya-134459.html> [in Ukrainian].

9. Pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinkok i domashniomu nasyilstvu ta borotba iz tsymy yavyshchamy: Konventsia Rady Yevropy, ratyfikovano Zakonom № 2319-IX vid 20.06.2022. [On the prevention of violence against women and domestic violence and the fight against these phenomena: the Council of Europe Convention, ratified by Law No. 2319-IX dated 20.06.2022] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80#Text [in Ukrainian].

10. Hornostai, P.P. (2013) Protseyi identyfikatsii osobystosti v maliy hrupi: dosvid teoretichnoho ta empirychnoho doslidzhennia: praktychnyi posibnyk [Processes of personality identification in a small group: the experience of theoretical and empirical research: a practical guide]. Kirovohrad: Imeks-LTD. 106 p. [in Ukrainian].

11. Bem, Sandra Lipsits (1993) Maskulinst – femininst: Pro statevu dyferentsiatsiiu [Masculinity - femininity: About sexual differentiation]. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n27texts/bem.htm> [in Ukrainian].

12. Tinin, D.H. (2021) Ponyttia ta sutnist mobinhu, shliakhy ioho podolannia. [Concept and essence of mobbing, ways to overcome it.]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav: Naukovyi zhurnal*. № 1 (110). S. 171-176. doi: 10.31733/2078-3566-2021-1-171-176. [in Ukrainian].

13. Tinin, D., Timofiev, V. (2022) Psykholohichni aspekty hendernoi polityky v sektori bezpeky Ukrainy: spivvidnoshennia maskulinnosti ta feminizmu [Psychological aspects of gender policy in the security sector of Ukraine: the relationship between masculinity and feminism]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1 (116). 393-398. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-393-398. [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ШЛЯНЧАК Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інформатики та інформаційних технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: використання ІКТ в освітньому процесі, технології веб 2.0, проблеми професійної підготовки студентів в ЗВО.

ШЛЯНЧАК Анастасія Віталіївна - курсантка

ДР-143 ННІФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: проблеми гендерної рівності, формування європейських цінностей в сучасній українській молоді.

ТІНІН Дмитро Геннадійович - майор поліції, старший викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: проблеми гендерної рівності, використання інформаційних технологій в процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SHLIANCHAK Svitlana Oleksandrivna – PhD in pedagogic science, associate professor, head of the department of computer sciences and information technologies of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: information technologies in the educational process, web 2.0 technologies, problems of professional training of students in higher education.

SHLIANCHAK Anastasiia Vitaliyivna – cadet DR-143 NNIPFPNP of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

Scientific interests: problems of gender equality, the formation of European values in modern Ukrainian youth.

TININ Dmytro Gennadiyovych – police major, senior teacher of the TSP department of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

Scientific interests: problems of gender equality, the use of information technologies in the process of teaching professionally oriented disciplines.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2023 р.

УДК 373.5.016:6]:37.091.313

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-210-199-203

РИСЬ Оксана Олександрівна –

аспірант кафедри теорії та методики
технологічної освіти

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9768-0011>

e-mail: risoksana447@gmail.com

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНОЛОГІЙ ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті підкреслюється актуальність питання підготовки учнів до реалій життя на основі вивчення розділу програми трудового навчання «Технологія побутової діяльності та самообслуговування». Зауважується, що навчання учнів побутовим технологіям необхідне для забезпечення їх самозарядності у побуті, розвитку практичних навичок побутової діяльності, сприяє їх соціальній адаптації. Формування таких навичок готує до життя в сучасному суспільстві та діяльності в повсякденному побуті.

У статті на основі здійсненого аналізу нормативної та навчально-методичної літератури виділяється ряд причин, що актуалізують важливість навчання учнів технологіям побутової діяльності, до яких віднесено наступні: зміна соціальних ролей; здоровий спосіб життя; екологічна свідомість; фінансова грамотність; культурна спадщина; розвиток міжособистісних навичок; розвиток практичних навичок. Зосереджено увагу на основних причинах важливості для сьогодення навчання учнів технологіям побутової діяльності, серед яких виділено наступні: зміна соціальних ролей, здоровий спосіб життя, екологічна свідомість, фінансова грамотність, культурна спадщина, розвиток практичних навичок, розвиток міжособистісних навичок.

Запропоновано ряд навчальних проєктів за тематикою технологій побутової діяльності. Використання при навчанні учнів технологіям побутової діяльності різних видів проєктів дозволяє їм застосувати отримані знання та навички у практичних ситуаціях. Розглянуто змістове наповнення цих навчальних проєктів та проаналізовано їх дидактичний потенціал. Визначено низку критеріїв, які підтверджують ефективність використання навчальних проєктів для трудової підготовки учнів: реалістичність проєктів; колективна робота; творчий підхід; активна участь у проєкті.

Зауважується, що подальші наукові розвідки будуть пов'язані із впровадженням в освітній процес закладів загальної середньої освіти розробленої методики навчання учнів технології побутової діяльності.

Ключові слова: проєктна діяльність, навчальний проєкт, учні, технологія побутової діяльності, навчальний процес, проєктно-технологічна система навчання.

RYS Oksana Oleksandrivna

Postgraduate student of the department

of theory and methods of technological education

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9768-0011>

e-mail: risoksana447@gmail.com

PROJECT ACTIVITY OF STUDENTS IN STUDYING TECHNOLOGIES OF HOUSEHOLD ACTIVITIES IN LABOR TRAINING LESSONS

The article emphasizes the relevance of the issue of preparing students for modern life based on the study of the section of the labor training program "Technology of household activities and self-service". Teaching students household technologies is necessary to ensure self-sufficiency and the development of practical skills, contributes to their social adaptation, development of creative abilities, the formation of gender equality and the establishment of environmental awareness and a healthy lifestyle. Such skills are important for life in modern society and preparation for activities in everyday life.